

Når balletfotografiet er bedst

Tale ved overdragelsen af John R. Johnsen's historiske samling af balletfotografier til Det Kongelige Bibliotek, den 4. marts 2003.

Af docent, dr.phil. Erik Aschengreen

Det er dejligt, at John R. Johnsen's billeder er havnet her på Det Kongelige Bibliotek. Både af hensyn til historien og den danske ballettradition og af hensyn til de aktuelle brugere. Plakaterne her i rummet viser noget om, hvordan John Johnsen er kommet rundt i verden, og somme tider ved han det ikke selv. Da Oxford University Press i 1981 udgav bogen *What is dance?*, der forsøgte at indkredse kunstarten, var forsiden et klassisk Johnsen-billede fra Balanchines *Apollon* med Ib Andersen og dansere fra New York City Ballet. Verden finder ham, og vi kan slet ikke lave bøger om dans uden John Johnsen's billeder.

Da jeg i 1982 udgav Balletbogen – en balletfører over standardrepertoiret – havde jeg et John Johnsen-billede både på for- og bagsiden. Det på bagsiden var det mest interessante. Det var nemlig kasseret af Balletafdelingen på Det Kongelige Teater, fordi danserne ikke havde nogen ben. Nu er ben jo en god ting for en danser, men i dette tilfælde, hvor det handlede om et nærbillede af Sorella Englund og Arne Willumsen som Heksen og James i Bournonvilles *Sylfiden*, var det dramaet i deres ansigter, der var det centrale. Og det drama kunne John Johnsen fange. Billedet er senere blevet klassisk. Sidst så jeg det i januarnummeret af det svenske tidsskrift *Danstidningen*. Og i øvrigt hænger

det lige nuovre i hjørnet her i Bixen-salen. Da jeg skulle udgive bogen i anden udgave i 1992, tyede jeg igen til John. Han var på det tidspunkt ikke ansat ved teatret – de har ikke altid haft det lige godt med hinanden, for John har det med, at han selv har en ganske bestemt opfattelse af hvordan balletbilleder skal se ud.

Men man kan nu godt få det med ham, som man vil – sådan da – når man bare taler ordentligt og forklarer. Jeg ville have et traditionelt billede af Nikolaj Hübbe i et spring i tredje akt af *Napoli*, og det fik jeg. Ovenikøbet taget midt under forestillingen. Og netop med denne optagesituation har John været pioner i det danske balletfotografis historie.

Han var den første, der skød fra salen, under en forestilling. Det kunne skabe lidt problemer for de publikummer, som sad lige ved siden af ham, når han klikkede. Jeg har altid bestilt billet i den modsatte side af teatret, hvis der var en chance for, at John R. Johnsen kom og klikkede.

Men til gengæld fik vi nogle billeder, som har nærvær og atmosfære og er helt befriet for det opstillede, der kan være over de tidlige balletfotos.

Helt fra balletten startede som kunstart ved Ludvig Den Fjortendes Hof i 1600-tallets Frankrig – og altså længe før, der kunne blive tale om at fotografere – har dansere været idealskikkelser. Ludvig den Fjortende dansede selv, og hvem kunne være smukkere end den enevældige monark? Han var egentlig ikke særlig køn, men han blev det, når han dansede. Scenen er illusionernes verden.

Ballettens fem positioner med de åbne hofter og de udadrejede fødder har til formål, at danserens person skal fylde

prosceniumsrammen i teatret, men også at vi som publikum skal se så meget af det smukke menneske som muligt.

Vi ser – i den klassiske ballet – et harmonisk menneske med smukt udviklede muskler og lemmer. Danserne præsenterer sig, så vi ser dem forfra, og vi skal langt op i ballethistorien, før danserne får lov at vende ryggen til publikum, endsige vrikke med rumpen som i Mats Eks udgave af *Svanesøen*.

Ligesådan skal vi langt op i balletfotografiets historie, før der bliver plads til og forståelse for John R. Johnsen's fortolkning af ballettens kunst.

Balletfotografiets to pionerer i den internationale balletverden: den engelske Baron (Baron de V. Nahum (1906-1956)) og den franske Serge Lido (1906-1984) udgav deres første bøger sidst i 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne. Og det er smukke, opstillede billeder, vi her finder. Optaget med særligt lys og ikke skudt undervejs. Et helt teater i teatret.

De optog også den danske ballet, og Serge Lido lavede uden for scenen nogle 'portrætter', som er meget camp. Erik Bruhn blev for eksempel fotograferet i kostumet som junker Ove i *Et Folkesagn* i græsset på bastionen med Kronborg i baggrunden. En blanding af Erik Bruhn og drømmen om Erik Bruhn, tilsat et stænk af den melankolske danske prins Hamlet.

I denne tradition fotograferede John R. Johnsen f.eks. solodanseren Palle Jacobsen i en vidunderlig stemningsfuld serie Pierrot-billeder, hvor vi ser Pierrot foran sminkespejlet midt i forvandlingen, hvor virkeligheden forlades til fordel for en anden verden. Scenens. Kunstens.

Et af billederne fra serien blev brugt som plakat til Festival of Fools.

John R. Johnsen selv er ikke nogen fool, og han har udvidet vores opfattelse af hvad ballet og dansefotografiet kan. Der er mange indfaldsvinkler til dansebilleder: Registrering, beauty, atmosfære, intensitet, hudløshed – John R. Johnsen kan det hele – og det er der altsammen i samlingen – selv om han holder mere af nogle af disse indfaldsvinkler end andre.

Det var Flemming Flindts fortjeneste som balletmester, at han kunne se den fornyelse, John bød på sidste i 1960'erne. Og så sad der en mand i Udenrigsministeriet – Søren Dyssegaard i dag kulturattaché i London – som også havde sans for John R. Johnsen.

Da Den Kgl. Ballet var i Düsseldorf på gæstespil i 1970 havde Dyssegaard redigeret programmet og Mogens von Haven og John R. Johnsen leveret billederne til programmet. Von Havens billeder var smukke nok. Det var straks værre med Johnsen's Danserne med benvarmere, dansere, der lavede skæve pirouetter, dansere i silhouet og dansere, der svedte eller hvor fødderne forsvandt i scenens nederste mørke.

Det var nyt og overraskende, og ved partyet efter premieren kom jeg til at sidde til bords med Søren Dyssegaard og solodanserinde Kirsten Simone. Den unge Dyssegaard var stolt af sit program og spurgte ballerinaen, om hun havde set det. "Om jeg har", svarede hun skarpt tilbage. "Nå så det er Dem, der er ansvarlig for det program. Nu skal jeg sige Dem én ting". Og så fik en noget slukøret Søren Dyssegaard læst og påskrevet om, at sådan afbilleder man ikke en ballerina.

Når danserne har arbejdet dag efter dag, år efter år med deres linjer og bevægelser foran spejlet på vej mod illusionen om det perfekte, så skal hverken Dyssegaard eller Johnsen komme og

Night Shade, *Alvin Ailey Dance Theatre*. Koreograf: *Ulysses Dove*. (Foto: *John R. Johnsen*)

præsentere dem med benvarmere og skæve vinkler.

Men Johnsen lod sig ikke slå ud og tak og lov for det. Johnsens billeder er ikke "beauty-æstetik", hvilket ikke vil sige, at der ikke er skønhed i hans billeder. Der er masser af skønhed i mange lag.

For 14 dage kunne vi på Dansescenen se hans mageløse, sensuelle billeder af japanske butoh-dansere. Sære, forvredne mennesker, der fører os dybt ned i det menneskelige sind. For mange år siden sagde John Johnsen til mig, at der efter år 2000 kun ville være butoh-dans tilbage. Så slemt gik det ikke, men Johnsen er dybt fascineret af denne mørkets dansekunst.

Og helt i kontrast kan han fotografere Bournonville, så det ballet-traditionelle får tilsat drømmenes poesi. Forsidebilledet til min sidste bog *Der går Dans* om Den Kongelige Ballets historie 1948-1998 er også et Johnsen-billede: Lis

Jeppesen og Arne Willumsen som Sylfiden og James i åbningsscenen til Bournovilles *Sylfiden*. Her er hele den romatiske drøm. Og ydermere leverede John forsatsen, hvor vi tog danserinderben i sort og hvidt fra tendu-øvelser i *Etudes*. De stammede faktisk fra de omtalte programmer til Düsseldorf og senere Rom i begyndelsen af 1970'erne.

John R. Johnsen kan det hele: Interessante arbejdsportrætter af George Balanchine. Sensuelle sorte dansere – Alvin Ailey-dansere i billeder, som emmer af atmosfære. Nogle af de bedst Maurice Béjart-billeder, jeg har set, har John Johnsen taget og – selvfølgelig først og sidst Den Kongelige Ballet. I næsten tyve år var han hovedfotografen på Kongens Nytorv, og en række Bournonville-forestillinger fra disse år, er kun gennemfotograferet af ham. Derfor er det så væsentligt, at disse billeder nu er sikret her på Det Kongelige Bibliotek – også fordi det somme tider kan være svært at finde dem hjemme i fotografens atelier.